

BORBENA DEJSTVA KROZ SREM

Uvedena u borbu 23. oktobra pred zoru, pošto je Zemun bio zauzet i oslobođen a s Bežanijske kose neprijatelj bio u odstupanju, 2. lička brigada je zakoračila u Srem pridruživši se ostalim snagama 6. divizije u daljem nastupanju kroz sremsku ravnicu, gde su je u novim potpuno izmenjenim uslovima vojevanja čekala mnoga iskušenja.⁴⁶²

Odmah po uvođenju u borbu ona je sa 1. i 2. bataljonom produžila nastupanje prema železničkoj stanici Zemun Polje. Na ovoj liniji bataljoni su zastali u nastupanju, uputivši izviđačke patrole da hvataju dodir sa neprijateljem. Ali dodira nije bilo, neprijatelj je odstupao bez zadržavanja. Uveče oko 20 časova bataljoni su produžili prema s. Ugrinovcima, a štab brigade sa četom za vezu ostao je na konaku u železničkoj stanici Zemun Novi Grad, odakle je sutradan stigao u Ugrinovce. Kada su tu oko 10 časova 24. oktobra stigli 3. i 4. bataljon, koji su zaostali pod Avalom, kompetna brigada je bila prikupljena u rejonu Ugrinovci - Krnješevci. Odavde je oko 14 časova 1. bataljon upućen u s. Vojku gde se zadržao i narednog dana. Izgubivši svaki dodir sa neprijateljem brigada se u rejonu Ugrinovci - Krnješevci zadržala dva

B - f I I H I 91 I

Komandu prateće čete 1. bataljona u Novoj Pazovi, oktobra 1944. godine. Sleva: Stevo Stijelja, pomoćnik komesara; Dušan Vlajsavljević, komandir, poginuo; Proko Čudić, komesar

obustavivši dalja dejstva i nastupanje za neprijateljem. Do ovog prekida u nastupanju je došlo zbog toga što je bilo odlučeno tla se divizija povuče u Beograd

menjene situacije došlo je i do izmene to na odmor, upućena privremeno u sastav 12. korpusa, da ojača njegove snage u daljem nastupanju i prodiranju kroz Srem. Ona je stoga 26. oktobra pomerenjena u rejon Stara Pazova, Indija i Golubinci gde je narednih dana do uvođenja u borbu obrazovala rezervu 12. udarnog korpusa.

462) A VII, k. 801, br. reg. 21-8; k. 373, br. reg. 1/40-1.

Pošto se povratila i prenoćila u selima Ugrinovci i Krnješevci 2. brigada je ujutro 26. oktobra preko Vojke odmarševala u Staru Pazovu, gde je stigla oko 14 časova. Nakon kraćeg odmora nastavila je marš i oko 19 časova na konak stigla u Indiju. Sutradan se odmarala, sređivala i popunjavala municijom. Rano ujutro, 28. oktobra, krenula je maršem preko s. Putinaca i oko 15 časova stigla u s. Kraljevece, a oko 19 časova na konak u Rumu. Marševalo se po vrlo hladnom i kišovitom vremenu.

Ovde je brigada dobila zadatak da sutradan nastavi marš prema s. Veliki Radinci. Pre svanuća, 29. oktobra, ona je iz Rume krenula na marš. Marš se odvijao uredno sve dok 2. bataljon u prethodnici brigade nije naišao na otpor neprijatelja ispred sela Stejanovci. Čim se utvrdilo daje neprijateljski otpor jak kolona je zastala. Dok su se po hladnom i rdavom vremenu i blatnjavom zemljištu jedinice razvijale i pripremale za napad, ambulanta, intendantura i komora vraćene su nazad u Rumu. Pošto napad 2. bataljona u zahvatu puta nije uspevao a neprijateljski otpor nije popuštao, u borbu je uveden i 1. bataljon orijentisan prema V. Radincima, s tim da delom snaga bočno sadejstvuje 2. bataljonu. Ali, neprijatelj i dalje nije popuštao, napad nije uspevao jer je izostala efikasna artiljerijska podrška jedinica u napadu. Sovjetska artiljerijska baterija koja se nalazila u brigadi i sa kojom se računalo nije imala dovoljno municije za efikasno dejstvo. Tek kada su pristigla dva protivtenkovska topa 1. brigade neprijatelj je, uz njihovu podršku, razbijen ispred s. Stejanovci i nateran na odstupanje prema Velikim Radincima, ostavivši na položajima 30 poginulih vojnika.

Uveče, oko 18 časova brigada je satri bataljona napala neprijatelja u s. Veliki Radinci. Dobro utvrđen i organizovan za odbranu neprijatelj se, uz efikasnu podršku artiljerije i tri tenka, energično i uporno branio. Napad nije uspevao i jedinice su morale biti povučene na polazne položaje.

Sutradan, 30. oktobra, bataljoni su se na polaznim položajima, u neposrednom borbenom dodiru sa neprijateljem, svestrano pripremali za energičan i rešavajući napad. Oko 18 časova sva tri bataljona su počela napad. I, mada su izbacili neprijatelja i upali u rovove ispred sela napad je bio ukočen, prodor u selo nije uspevao. Svaki pokušaj prodora u selo neprijatelj je brišućom vatrom odbijao uz osetne gubitke naših jedinica. U takvoj situaciji, a da bi se izbeglo povećavanje gubitaka tokom dana, jedinice su u svanuće povučene na polazne položaje. Uz podršku artiljerijske i minobacačke vatre brigada 31. oktobra u 15. časova ponovo prelazi u napad, naišavši opet na snažan i odlučan otpor, neprijatelja. I ovoga puta neprijatelj je izbačen iz rovova ispred sela, ali prodor u selo nikako nije uspevao. Svaki pokušaj prodora neprijatelj je sprečavao, nanoseći jedinicama osetne gubitke. Napad je morao biti obustavljen i jedinice su povučene na polazne položaje. Uveče je položaje predala 3. ličkoj brigadi, a ona je po smenjivanju povučena u divizijsku rezervu u s. Pavlovci, sa 1. i 2. bataljonom u Rumi. Kada je oko 10 časova 1. novembra neprijatelj napustio Velike Radince i odstupio prema Mandelosu, 2. brigada se potom pomerila i prikupila u s. Stejanovci.

U trodnevnim neuspešnim napadima na Velike Radice brigada je imala 39 poginulih i 146 ranjenih boraca, izgubivši pri tom 19 pušaka, 1 automat, 2 puškomitraljeza (»šarca«) i 1 ruski puškomitraljez, a zaplenila je 4 puškomitraljeza (»šarca«), 3 puške i 1 pištolj. Podatak iz izveštaja daje neprijatelj imao 130 mrtvih i više od toga ranjenih ne deluje uverljivo.⁴⁶³

463) AVII, k. 373, br. reg. 1/40-1, 1/57; k. 801, br. reg. 20-6, 21-8. Podatak iz knjige »Šesta proletarska divizija« na strani 419 (fusnota) daje 2. brigada kod V. Radinaca izgubila preko 1.000 ljudi nema podlogu u sačuvanim originalnim izvorima. Bilo bi to daleko iznad polovine njenih tadašnjih snaga, a to se ipak nije dogodilo.

Uveče, oko 18 časova, 2. novembra brigada je kolonom napustila s. Stejanovci i oko 5. časova ujutro stigla u s. Grgurevci. Dok se odmarala, 1. bataljon je u ulozu izviđačkog odreda upućen grebenom Fruške gore. Tokom 3. novembra brigada je stigla u šumu ispred s. Đipše i tu zanoćila, uputivši 3. bataljon prema Đipši. U sadejstvu sa delovima Kosmajске brigade bataljon je uveče zauzeo ovo selo, gde je imao 7 ranjenih boraca. Ujutro, 4. novembra ona je nastavila nastupanje i sa dva bataljona je napala i izbacila neprijatelja iz s. Vizići, izbivši na kose severozapadno od sela, gde je dalje prodiranje zaustavljeno jakim otporom i artiljerijskom vatrom neprijatelja. Ovde će se, kao i na celoj liniji fronta od s. Neština do s. Erdevika grebenom i padinama Fruške gore, narednih dana rasplamsati teške i uporne borbe, sa obostarano velikim gubicima.

Pošto je zaustavio dalje prodiranje 2. brigade neprijatelj se nije mirio gubitkom položaja u rejonu s. Vizići. U toku 5. novembra brigada je na dostignutim položajima u rejonima Vizići odbila nekoliko uzastopnih neprijateljskih napada i zadržala osvojene položaje. Samo pred 3. bataljonom neprijatelj je ostavio 20 poginulih vojnika. Nakon toga, oko 19 časova 1. i 4. bataljon u prvoj liniji, ponovo prelazi u energičan napad s ciljem da razbije neprijatelja i ovlada rejonom Prdipolje (tt. 279). Ali, usled snažnog otpora iz dobro utvrđenih i organizovanih položaja, napad ne uspeva i bataljoni se, uz 6 poginulih i 17 ranjenih, zadržavaju na dostignutoj liniji u neposrednom borbenom dodiru sa neprijateljem.

Na dostignutoj liniji brigada se tokom 6. novembra pripremala za obnavljanje napada, trpeći povremeno jaku artiljerijsku vatru iz rejona s. Ljuba. Napad poveljen oko 23 časa sa 2, 3. i 4. bataljonom u prvoj liniji, uprkos velikih napora, završio se neuspešno. Drugi bataljon je potisnuo neprijatelja i probio se južno od Radoškog brda, od Ratovog Dola, preko Rađevca do južnog dela M. Komiže, dok je 4. bataljon prodro do zapadnog dela Čukovca. Ovde je prodiranje zaustavljeno. Neprijatelj potom energičnim protivnapadima odbacuje 4. bataljon na polazne položaje, dok se 2. bataljon 2. brigade u povlačenju uspeva održati na neprijateljskom prvobitnom predstražnom položaju. U napadu te noći brigada je imala 12 poginulih i 32 ranjena borca, a ujutru je dva srednja nemčaka tenka uništila. Sva tri bataljona su se tokom 7. novembra zadržala i utvrđivala na dostignutim položajima i, u očekivanju pristizanja sovjetske artiljerije za podršku, pripremali se za ponovni napad. Štab brigade sa bataljnom u rezervi nalazio se u s. Đipša.

Prema izveštaju od 8. novembra 6. divizija je u borbama na Fruškoj gori (od 1. do 7. novembra) imala 77 poginulih i 226 ranjenih boraca, »najviše od nagaznih mina« - kaže izveštaj. U izveštaju se, kao iskustvo ali i opravdanje za velike gubitke (ako se imaju u vidu i veliki gubici kod V. Radinaca) predočava: »Pokazalo se do sada da se bez velikih gubitaka i jake artiljerijske podrške neprijateljski položaji ne mogu probiti«. ⁴⁶⁴ Nagla promena ne samo načina (od partizanskog na frontalni) nego i uslova ratovanja u kojima je neprijatelj imao gotovo sva preimućstva, doveli su naše jedinice i štabove u velika iskušenja i odnosili velike žrtve. U frontalnim sukobima sa jakim, lukavim i iskusnijim, bolje obučanim i naoružanim neprijateljem, naše, za ove prilike neobučene, organizaciono neustrojene i nepodešene i slabije naoružane jedinice trpele su velike gubitke, uglavnom bez adekvatnih rezultata Bio je to danak neiskustva i nepripremljenosti jedinica i štabova za frontalno ratovanje, koje se u vojnim i političkim uslovima

464) Zb. 1-10, d. 39; k. 373, br. reg. 1/57-1.; k. 797, br. reg. 5-1/3. Pred 1. proleterskim korpusom u Sremu, na liniji Neštin - Ležimir - Lačarak - neprijatelj je imao snage povučene iz Zemuna: dopunski bataljon 1. brdske divizije, delove 92. motorizovane brigade i 737. pešadijskog puka, delove 117. lovačke divizije i artiljerijske delove koji su učestvovali u odbrani Beograda i Zemuna, ojačane krajem oktobra i početkom novembra 118. lovačkom divizijom i pukovskom borbenom grupom 264. divizije. (Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941-1945, druga knjiga, Vojnoistorijski institut, 1958, Beograd).

Dodela prvih ratnih odlikovanja: komandant divizije pukovnik Đoko Jovanić predaje odlikovanje Jovi Hiniću

moralo prihvatiti i nije se moglo izbeći. Suočeni sa neprijateljevim čvrsto povezanim frontalnim otporom, iz utvrđenih i nagaznim minama zaprečenih položaja naše starešine i štabovi nisu pronalazili odgovarajuća rešenja. U neprijateljevim položajima nije više bilo nekontrolisanih i raznim maskama pokrivenih međuprostora, pa prema tome, ni međusobno izolovanih otpornih tačaka (ili delova položaja) sa otkrivenim krilima i bokovima, tako da bogata iskustva iz partizanskog ratovanja našim jedinicama, starešinama i štabovima nisu bila od značajnije koristi. Neprijateljski otpor se više nije mogao slamati, niti njegovi položaji probijati ručnim bombama, odnosno bombaškim odeljenjima a drugih efikasnijih sredstava, u prvom redu tenkova i artiljerije nije bilo ili je bilo nedovoljno. Osim toga, jedinice su upale u frontalne borbe sa masom novih, tek prispelih, boraca koji ne samo da nisu imali nikakvog borbenog iskustva nego nisu imali ni osnovna znanja iz borbene obuke, upotrebe i rukovanja oružjem, pa je i to doprinosilo slabim rezultatima i nesrazmerno velikim gubicima. Neobučanim jedinicama nagazne mine su zadavale najviše teškoća i nanosile najviše gubitaka. Stoga je obuci vojnika i starešina u uklanjanju minkoeeksplozivnih prepreka poklanjana posebna pažnja. Objektivno, osim borbenog oduševljenja i donekle brojnog odnosa snaga, sva preimućstva u to vreme imao je neprijatelj. Ali, u daljim borbama sticana su potrebna iskustva, korištena je svaka prilika da se starešine, borci i jedinice što bolje obuču i nauče neophodnim veštinama za borbu u datim uslovima, pa su i početna preimućstva neprijatelja postepeno iščezavala.

Odmah po pristizanju artiljerijski puk Crvene armije za podršku 2. brigade u napadu, plasiran je u širem rejonu Jabučje (tt. 153). Nakon neophodnog izviđanja, radi uočavanja i određivanja ciljeva za dejstvo artiljerije, počela je izjutra 8. novembra artiljerijska priprema napada. Pod njenom zaštitom sva tri bataljo-

na su prešla u napad, naišavši odmah na snažan i odlučan otpor neprijatelja. Jakim otporom, uprkos artiljerijskoj vatri koju je trpeo, neprijatelj je onemogućio svaki pokušaj juriša i udara. Svi dalji pokušaji da se neprijatelj savlada i izvrši zadatak ostajali su bezuspešni, donosili su samo gubitke bez očekivanih rezultata. Neke mestimične uspehe i početne prodore neprijatelj je energično uklanjao i odbacivao, pre nego bi se razvili i proširili. U toj situaciji, a i zbog znatnih gubitaka (22 mrtva i 72 ranjena borca) napad je obustavljen i jedinice povraćane na polazne položaje.

Pošto ni ostale snage divizije na svojim pravcima nisu imale uspeha u napadu, štab divizije je prilikom obustavljanja napada naredio potčinjenim jedinicama da odmah pređu u odbranu na dostignutim položajima, odredivši istovremeno svakoj brigadi njen odsek odbrane. Druga brigada je dobila da posedne i brani položaje od Rađevca pa ulevo do puta koji između k. 271 i 268 ide za s. Vizić. Na položaju su ostavljeni 1. i 2. bataljon, a štab brigade sa 3. bataljonom u rezervi i četom za vezu smešten je u s. Sinkerek, dok je 4. bataljon povučen na odmor u s. Lug. U ovome rasporedu brigada je ostala naredna tri dana. Za to vreme, osim međusobnog puškaranja, povremenog dejstva neprijateljske artiljerije i obostranog dejstva izviđačkih organa, oštrijih sukoba nije bilo.

U 5. časova 12. novembra 6. divizija je ponovo povel napad u zahvatu Fruške gore, na frontu Radoško brdo - Čukovac - V. Bakonj, sa zadatkom da razbije neprijateljsku odbranu u rejonu Prdipolja (tt. 279) i Čukovca (k. 271), a potom da prodire prema komunikaciji Ilok - Ljuba.⁴⁶⁵ U tome je 2. brigada dobila zadatak da napadom, preko Čolinca i Lovačkog doma, razbije neprijateljsku odbranu u rejonu Prdipolja i potom da prodire prema Brdu (tt. 277) i putu severno od s. Ljuba. U tome cilju, u napad glavnim pravcem Čolinac - k. 228 - M. Komiža - Trebljevina - Brdo (k. 277) upućen je 2. bataljon, a pravcem Lovački dom - Brdo (tt. 277) napadao je 3. bataljon. Pozadi njih, kao neposredna rezerva, išao je 1. bataljon, dok je 4. bataljon pored štaba brigade u rejonu Sinkerek obrazovao opštu rezervu. Vreme je bilo hladno sa snegom. I pored svih napora koji su ulagani da se izvrši zadatak uspeha nije bilo, napad nije uspevao, ne samo 2. brigade nego i ostalih brigada 6. divizije, pa je u toku dana morao biti obustavljen.

Primoran na obustavljanje napada štab divizije je istoga dana, 12. novembra izdao jedinicama zapovest za prelaz u odbranu. Uz kratko objašnjenje da: »Posle više napada nismo polučili uspeha, to do daljnjega naš zadatak je odbrana«, jedinicama su određeni odseci odbrane i zadaci. Treća brigada je imala da brani odsek od Dunava do k. 188; 2. brigada od k. 188 do k. 193, preuzimajući jedan deo položaja od Kosmajске brigade; 1. brigada je branila odsek od k. 193 pa na jug do k. 184, preuzimajući takođe jedan deo položaja Kosmajске brigade. Po smenjivanju Kosmajska brigada je povučena u s. Ležimir na odmor i sređivanje, čineći istovremeno i divizijsku rezervu. Brigadama je naređeno da na položajima drže najnužnije snage (dva bataljona) a ostalo pozadi u rezervi, i to: 3. brigada u s. Neštin, 2. brigada u Sinkereku i Lugu, a 1. brigada u St. Binguli. Komandno mesto (štab) divizije nalazio se u s. Neštin. Jedinicama je naređeno da se na položajima utvrđuju i maskiraju, da razviju intenzivnu izviđačku delatnost, a noću da hvataju neprijateljske vojnike.

Na ovim položajima, sa dva bataljona u rezervi, 2. brigada se zadržala do 15. novembra bez značajnijih okršaja sa neprijateljem. Obostrana aktivnost se svodila na povremena vatrena dejstva i sukobe manjih jedinica, uglavnom izviđačkih delova. Oko 19 časova tog dana njene položaje je preuzela 3. lička brigada,

465) Zb. 1-10, d. 38, 39, 58; k. 797, br. reg. 6-1/3; k. 801, br. reg. 3/8; k. 866, br. reg. 20-2; k. 1044, br. reg. 3/3, 8-2, 13-2, 15-2. Štab 6. divizije je istovremeno komandovao grupom divizija koje su prodirale kroz Srem. Pravcem Ciganska Međa - Emilijin dvor - Kukujevci napadala je 11. divizija, a pravcem Martinci - Kuzmin napadala je 21. divizija, svaka ojačana sa po jednim artiljerijskim pukom i divizionom raketnih bacača (»kačuša«) Crvene Armije.

a ona je povučena u rezervu i razmeštena: 3. i 4. bataljon u s. Neštin; štab brigade sa 2. bataljonom i četom za vezu u s. Susek, 1. bataljon, intendatura brigade i ambulanta u s. Lug. U ovome rasporedu, na odmoru i rezervi, brigada je ostala do 22. novembra. Višednevni odmor i prikupljenost jedinica iskorišteni su za organizovan i sistematski partijski i političko-propagandni rad u jedinicama, a naročito je pogodovalo organizovanju intenzivne borbene obuke novih boraca, kojih je tada u jedinicama bilo najviše. U surovim i dramatičnim borbama u Sremu oni su sticali prva borbena iskustva, suočavali se sa svim opasnostima i teškoćama ratovanja. Sve je to sa njima valjalo analizirati i na konkretnim primerima ih podučavati kako je i kada trebalo postupati, kako se pod neprijateljskom vatrom ponašati, kako koristiti zemljište za prebacivanje i vatreno dejstvo, kako se međusobno štititi i potpomagati u borbi. Obuci u gađanju i upotrebi oružja polanjana je posebna pažnja.

U sumrak, 22. novembra, brigada je na frontu od Dunava do s. Vizića, prema Iloku i Radeškom brdu, preuzimala položaje i smenjivala 3. brigadu koja je potom povučena na odmor i u rezervu. Vreme je bilo prohladno i bez padavina, a ishrana jedinica dobra. Na položajima, u prvom ešelonu su razvijeni 2, 3. i 4. bataljon, a 1. bataljon 2. brigade i 1. bataljon 3. brigade obrazovali su rezervu u s. Neštin. Na frontu narednih dana, izuzev povremenih artiljerijskih i izviđačkih dejstava, nije bilo značajnih aktivnosti. Svake noći su u neprijateljski raspored ubacivane izviđačke grupe, koje su dopirale i do Iloka, da »uhvate živ jezik« (vojnika ili starešinu), ali bez značajnijeg uspeha.

Uveče, 26. novembra brigada je položaje predala jedinicama 1. proleterske divizije, a ona se posle smene prikupila u s. Susek gde je prenoćila. Narednih dana ona je maršem preko Petrovaradina, Indije i Zemuna stigla u Beograd. U isto vreme kada i 2. brigada smenjena je kompletna 6. divizija i povučena u Beograd radi reorganizacije, preoružanja, popune i odmora.⁴⁶⁶

Prema zabeleženim i sačuvanim podacima (a oni se moraju uzeti sa rezervom kao nepotpuni) 2. lička brigada je, u borbama oko Velikih Radinaca i na Fruškoj gori u rejonu Vizići - Prdipolje, imala 79 poginulih i 281 ranjenog borca. Usled nedostatka izvora ne može se pouzdano utvrditi njeno brojno stanje sa kojim se uputila i stigla u Beograd, ali se zna da je bilo znatno manje od onoga sa kojim je počela dejstva u Sremu, jer je osim gubitaka u borbi bilo i drugih osipanja. No, nije sigurna tvrdnja u knjizi »Šesta proleterska divizija« da su brigade u to vreme imale po »oko tri hiljade vrlo dobrih boraca« ili da su pri povratku u Beograd »brojale po oko 2.500 do 2.800 ljudi.«⁴⁶⁷

466) Zb. 1-10, d. 38, 39, 58, k. 373, br. reg. 1/57-1, k. 797, br. reg. 5-1/3, 6-1/3, k. 801, br. reg. 3/8, 22-8.

467) Šesta proleterska divizija, strana 419. Evo kako je, po izveštaju štaba 1. proleterskog korpusa od 25. novembra 1944. godine (k. 15, br. reg. 2/3, 2/8-3), tada izgledalo brojno stanje 6. divizije. Na boračkim dužnostima 4.355 muškaraca i 232 žene, svega 4.587; u intendanturama i komorama 889 muškaraca i 88 žena; divizijska bolnica je imala 213 muškaraca i 145 žena. Svega ukupno u diviziji 5.922 borca. Prema tome, brigade su pri povratku u Beograd mogle imati između 1.000 i 1.500 boraca najviše. Kako ćemo videti 2. brigada je tek popunom u Beogradu tokom decembra u brojnom stanju prešla 3.000 ljudi.

REORGANIZACIJA, POPUNA, OBUKA I ODMOR U BEOGRADU

Stigavši na konak u Zemun 29. novembra uveče, brigada je sutradan u 15 časova nastavila marš u Beograd. Pre polaska u Beograd u Zemunu je, u štabu brigade, održana konferencija sa štabovima bataljona i starešinama prištapskih jedinica. Nedostaju izvori čime se konferencija bavila. No, verovatno je to bilo, pre svega, u vezi sa dolaskom brigade u Beograd, razmeštajem jedinica, dužnostima i odgovornostima štabova i starešina u pogledu organizacije života i rada u jedinicama, održavanjem unutrašnjeg reda i discipline, ponašanjem vojnika i starešina na ulici, njihovim odnosom prema građanima i slično.

U Beogradu je brigada smeštena u javnim zgradama, uglavnom u centru grada. Štab brigade i izviđačka četa smestili su se u Palmotićevoj ulici broj 16; 1. bataljon u Ulici kraljice Natalije (sada: Narodnog fronta) u 2. ženskoj gimnaziji; 2. bataljon u hotelu Rojal (sada: Toplice); 3. bataljon u Grobljanskoj ulici (sada: Ruzveltova), a kasnije je premeštena u Dečansku ulicu (sada: Moše Pijade) broj 6; 4. bataljon je bio u Sokolskom domu (matici) u Deligradskoj ulici, četa za vezu je bila u 6. muškoj gimnaziji na stručnoj obuci (»na kursu«); brigadna ambulanta i intendatura bile su u Ulici Žorža Klemansoa (sada: Ive Lole Ribara) broj 48. U ovome rasporedu, uz izvesna pomeranja uglavnom prištapskih jedinica, brigada je provela ceo boravak u Beogradu decembra 1944. godine. U jedinicama je odmah, već prvog dana, organizovano čišćenje i uređenje prostorija, čišćenje oružja i opreme, pranje i kupanje ljudstva. Potom je 3. decembra počela organizovana, planska i sistematska, borbena obuka i politička nastava u jedinicama.

Naporedno s tim svakodnevno su primani i u jedinice postrojavani novi borci, uglavnom mobilisani koji su u masama pristizali ne samo iz Beograda nego i iz Sumadije, pa i cele Srbije. Rodoljubiva i slobodarska srpska omladina nije oklevala da, popunjavanjem i jačanjem proletherskih i udarnih divizija, maksimalno doprinese istorijskoj pobjedi u dugotrajnoj i teškoj borbi sa fašizmom. Usled toga brojno stanje brigade je iz dana u dan naglo raslo, tako da je ona već 10. decembra u stroju imala 3.721 vojnika. Mada su i narednih dana, u manjim i većim grupama, pristizali novi borci, usled većih prekomandi (samo 12. decembra otišlo je 400 ljudi) u druge jedinice i ustanove, njeno brojno stanje je opadalo i 20. decembra je iznosilo 3.477 vojnika.⁴⁶⁸ Ovo stanje do polaska na sremski front nije se znatnije izmenilo, mada su i dalje nastajale izvesne promene, jedni su pristizali u jedinice a drugi su odlazili u prekomandu.

Prema tome, nakon tri meseca od prodora u Srbiju, brojno stanje 2. ličke brigade sa kojim je stigla na Zlatibor ne samo daje mnogostruko uvećano nego je dva i po puta povećano od onoga koje imala u Lici od osnivanja. Usled toga se i njen borački sastav potpuno izmenio. Osim što je u borbama za oslobođenje Srbije i Beograda i u borbama u Sremu palo dosta njenih starih boraca Ličana,

⁴⁶⁸) Posle ovoga, pa do kraja rata, u sačuvanim izvorima nema zabeleženog brojnog stanja ne samo 2. brigade nego ni divizije.

iz njenih redova je istovremeno prekomandovano dosta starešina i starih iskusnih boraca na razne dužnosti u novostvorenim jedinicama i ustanovama. Stoga je tada u njenom stroju, osim starešina, bilo veoma malo boraca koji su u njenoj koloni krenuli pre godinu dana iz Like i preko Bosne stigli u Srbiju. Njihova mesta u stroju, samo u daleko većem broju, zauzeli su srpski mladići iz Šumadije i Beograda. To su bili još neobučeni vojnici i neiskusni ratnici, ali zato ništa manje hrabri i oduševljeni borci i pregaoci, koji su radosno prihvatili njenu zastavu, dostojno je i ponosno nosili, čuvali i razvijali njenu slavu i tradiciju do kraja rata. Od njih su ubrzo izrastali vrsni komandiri i komesari, dostojni poverenih im dužnosti i odgovornosti, u surovim višemesečnim zimskim uslovima rovovskog vojevanja u Sremu. Stojički su podnosili sve nedaće višemesečnog boravka i života u rovovima (voda, blato, led, sneg, studen), neposredno pred budnim okom neprijatelja i njegovom preciznom vatrom, i tu stasali u smeke ratnike, jurišnike i bombaše, smeke i dovitljive izviđače, vrsne snajperiste i puškomitraljesce, hrabre i hladnokrvne pionire, koji su sa pipalicom u ruci strpljivo i pribrano pronalazili nagazne mine, vešto ih uklanjali i otvarali prolaze za napad u minskim poljima neprijatelja.

Jovo Hinić i Dragan Rakić sa kuvaricom Sofijom Ugarković i Marijom (prezime nepoznato), Mileusnić (ime nepoznato) i, krajnji desno, Đurađ Marić iz Široke Kule, šef kuhinje, najstariji partizan u brigadi

Istovremeno sa prijemom ljudstva vršeno je i preoružanje jedinica. Od Sovjetskog Saveza dobijeno je kompletno naoružanje za brigadu, kojim je zamenjeno sve njeno dotadašnje trofejno naoružanje za koje se više nije moglo obezbeđivati dovoljno municije zaplenom od neprijatelja. Od njega je u jedinicama zadržan jedino deo trofejnih puškomitraljeza nemačkog porekla (»šaraca«) za koje je bilo još dovoljno municije, a u jedinicama dosta pravih majstora u rukovanju

i upotrebi ovog izvanrednog oružja. Osim toga, dobijena su i neka dotada nedostajuća borbena sredstva, pa je bilo moguće u brigadi obrazovati i nove jedinice posebne namene, a neke postojeće do kraja razviti, savremeno opremiti i naoružati.

Štab 3. bataljona: Blanuša obavještajni oficir; Jovo Bosnić, komandant; Mile Priča, komesar; Milan Hinić, pomoćnik komesara, i Milan Vgarković (iz okoline Perušića, obavještajni oficir brigade)

Tako je 16. decembra u brigadi formirana četa protivtenkovskih oruđa jačine 69 vojnika i 5 protivtenkovskih topova 45 mm. Izviđačka brigadna četa je dostigla jačinu od 165 vojnika, a u bataljonima su 14. decembra formirani i izviđački vodovi jačine po 30 vojnika, sve sa novim naoružanjem i opremom. Razvijena je i odgovarajuće naoružana i opremljena, i inženjerijska četa brigade,⁴⁶⁹ koja je posebno (u vidu kursa) obučavana za izvršenje svojih borbenih zadataka, poglavito u rukovanju i uklanjanju minskoeksplozivnih prepreka. Četa za vezu je takođe u vidu kursa obučavana u rukovanju i upotrebi novih sredstava veze. Minobacačka prateća četa brigade je dobila nove minobacače 82 mm, a bataljonski vodovi male minobacače.

U rukovanju i upotrebi novog naoružanja trebalo je, dakle, obučiti ne samo tek prispelo ljudstvo nego i sve koje se nalazilo u jedinicama. Od tih vojnički neobučених ljudi trebalo je u kratkom vremenu stvoriti disciplinovane vojnike i pouzdane borce, naučiti ih osnovnim radnjama, postupcima i ponašanjima u borbi, obučiti ih rukovanju i celishodnoj upotrebi oružja koje su tek dobili u ruke. Osim toga, valjalo je od njih stvoriti svesne i poletne revolucionarne borce, dobro upoznate sa ciljevima borbe i svim problemima i pitanjima koja iz toga pro-

469) Ova jedinica ranije nije postojala u brigadi. Neko vreme 1943. u brigadama su postojali pionirski vodovi, koji su polaskom u Bosnu ukinuti (Vojnoistorijski glasnik br. 2 za 1968. godinu, Đuro Mileusić: Razvoj i uloga inžinjerije 6. proleterske (ličke) divizije u NOR).

izlaze. Situacija je nalogala da se kratkom vojnom obukom i političkom nastavom, razvojem i učvršćivanjem discipline, međusobno druželjublja i unutrašnje kohezije, što pre stvore čvrste i monolitne jedinice koje će biti sposobne da izvršavaju teške borbene zadatke koji su ih očekivali i stajali pred njima. Suočeni sa ovako velikim zahtevima i veoma složenim vojnostručnim zadacima starešine i štabovi, partijske i skojevske organizacije, uložili su ne samo mnogo volje i zalaganja nego su iskazali neophodnu samoinicijativu i zavidan smisao u organizaciji planski programirane obuke i nastave.

Frontalnom ratovanju, u ravnici i po zimi, morali su se obučavati ne samo vojnici i jedinice, nego i starešine i štabovi, koristeći se tek stečenim i skupo plaćenim jednomesečnim iskustvom iz proteklih borbenih dejstava u Sremu. Uočeni su ozbiljni nedostaci u organizaciji vatre, neumešnosti u organizaciji sadejstva jedinica međusobno i sa sredstvima podrške, neusklađenosti vatre i pokreta na bojištu. Nagazne mine, koje je neprijatelj masovno upotrebljavao u svim prilikama i u raznim vidovima, odnele su najviše žrtava u jednomesečnom vojevanju po Sremu i stvorile ozbiljnije probleme. Neupućeni u tajne ovoga podmuklog oružja, a neobučeni u njihovom otkrivanju i uklanjanju, borci su se sa strahom kretali po zemljištu. Zbog toga je ovome pitanju i obuci morala biti poklonjena puna pažnja, ne samo u inženjeriji nego i u ostalim jedinicama.

Sa koliko su sistema i plana starešine i štabovi organizovali i izvodili obuku vojnika i starešina, najpotpunije se vidi iz sadržaja rada u pojedinim danima.

Jedanaestog decembra pre podne, starešine u bataljonima imali su dva časa teoretske i praktične obuke iz pešadijskih i egzercirnih pravila: jedinačna obuka, stav mirno, okretanje u kretanju, podela i razvoj desetine i voda. Sa vojnicima su izvođeni strojevi i prestrojavanja u mestu i pokretu, vežbe sa oružjem, stav mirno i stav »gotovs«. Posle podne politički rukovodioci 2. i 4. bataljona proučavali su temu: Prvi svetski imperijalistički rat. U ostalim jedinicama čitani su i diskutovani direktivni članci iz dnevne štampe.

Četrnaestog decembra pre podne, 2. bataljon je imao borbenu obuku praktično na zemljištu, starešine 4. bataljona imali su časove o dužnostima starešina, izveštavanju, izdavanju zapovesti. U ostalim jedinicama bilo je obuka iz stražarske službe: dužnosti i ponašanje stražara na stražarskom mestu, znaci raspoznavanja, smena stražara i straže i drugo. Posle podne u 2. bataljonu bilo je predavanje sa diskusijom o ciljevima narodnooslobodilačke borbe, a u ostalim jedinicama čitani su i diskutovani direktivni članci iz dnevne štampe.

Četrnaestog decembra pre podne, starešine su imale časove iz topografije, čitanja karata, topografskih znakova, a sa vojskom je izvođena borbena obuka, patroliranje izviđanje i izveštavanje. Posle podne politički rukovodioci imali su temu: Federativna demokratska Jugoslavija i njeno uređenje. U 3. bataljonu deseteri i vodnici imali su časove iz izviđačke službe, izviđanja i izveštavanja.

Šesnaestog decembra pre podne, u svim jedinicama obrađivana je tema: Te kovine narodnooslobodilačke borbe, a posle podne obuka u rukovanju novodobijenim oružjem: nišanje, okidanje, ocena odstojanja, nameštanje gajke i drugo. U 2. i 4. bataljonu i izviđačkoj četi bila je obuka iz stražarske službe.

Dvadesetprvog decembra pre podne, 1. bataljon je imao borbenu obuku na zemljištu - napad na neprijateljski položaj, 2. bataljon je imao strojevu obuku (egzercir): vežbe oružjem, prestrojavanja, stav mirno, okretanje u mestu i kretanju, 3. bataljon je u bioskopu »Jadran« gledao film »Bitka za Štaljingrad«, 4. bataljon je imao obuku u rukovanju i upotrebi oružja, nišanje, okidanje, ocena odstojanja. Četa protiv tenkovskih oruđa imala je obuku na topovima, izviđačka četa i četa za vezu imale su obuku u vidu kursa, a u inženjerijskoj četi stručnu nastavu je držao oficir bivše jugoslovenske vojske. Osoblje ambulate imalo je nastavu iz stražarske službe. Posle podne, 1. bataljon je imao obuku iz ratne službe: rad i kretanje prednjih delova (patrola, odreda), kretanje, zadaci i dejstva

prethodnice. U 2. bataljonu čitani su i diskutovani direktivni članci iz »Borbe«, a u 3. bataljonu izvođena je borbena obuka. U 4. bataljonu po četama držana su predavanja sa diskusijom na temu: Neprijatelji narodnooslobodilačke borbe a sa političkim delegatima vodova obrađivana je tema o narodnoj vlasti. Brigadna minobacačka četa imala je obuku na novim oruđima. U ostalim jedinicama čitani su i diskutovani članci iz dnevne štampe. Vreme je bilo prohladno a ishrana dobra.

Dvadesetdrugog decembra pre podne, 1. bataljon se kupao i pario odeću, u 2. bataljonu bila je obuka iz službe veze, a vojska se odmarala. U 3. bataljonu izvođena je obuka iz ratne službe, rada patrola, izviđanja i izveštavanja, a u 4. bataljonu čišćenje oružja po četama, opis i rukovanje. Izviđačka četa je imala obuku u izviđanju zemljišta, a intendantura obuku iz Pravila službe, pozdravljanja i oslovljavanja. Posle podne, 1. bataljon je imao čas o disciplini, a zatim topografiji, čitanja karata i orijentaciji na zemljištu, u 2. bataljonu bilo je predavanje o narodnoj vlasti. U 3. bataljonu prorađivani su članci iz štampe, a 4. bataljonu takođe je imao temu o narodnoj vlasti. Izviđačka četa je imala obuku u izviđanju šuma. U ostalim jedinicama čitani su i diskutovani članci iz dnevne štampe.

Smotra 2. bataljona 28. decembra 1944. na Kalemegdanu

Možda ovi primeri, uzeti iz postojećih izvora gde su dosta površno i neprecizno zabeleženi, i ne pokazuju potpuni sadržaj rada i obuke, ali oni sigurno pokazuju sa koliko se sistema i plana ona odvijala. Radilo se intenzivno i svakodnevno sve do 31. decembra. Tog dana obuka je izvođena samo pre podne, a popodne je jedinicama dato voljno, da bi se pripremio i organizovao doček Nove 1945. godine, u nameri da se započeti rad nastavi čim praznik mine.

Izgledalo je da će malobrojni stari ratnici, koji su u brigadi još od osnivanja, najzad dobiti priliku da Novu godinu dočekaju na miru, daleko od neprijatelja, da će se u toplim prostorijama, siti, moći opustiti i dobro proveseliti. Ali, to im

ni tog puta nije bilo suđeno. Taman kada je slavlje počinjalo da hvata maha neočekivano je data uzbuna, stiglo je naređenje da se jedinice spakuju i pripreme za marš. Sutradan 1. januara 1945. godine, 2. lička brigada, sada uglavnom sastavljena od Srbijanaca, napustila je Beograd i krenula na sremski front u teške i dramatične okršaje i sudare sa neprijateljem.⁴⁷⁰¹

470) AVII, k. 797, br. reg. 7-1/3, 8-1/3, 8-3/3, 9-1/3, 10-1/3, 10-4/3; k. 801, br. reg. 23-8.